
HR Award: Otevřená věda - Cesta k transparentnímu a kvalitnímu výzkumu na UK

Open science

Cílem otevřené vědy (open science) je, aby byl prováděný výzkum robustní a co možná nejtransparentnější. Zatímco dříve byly vědecké články nejdůležitějším a často i jediným výstupem výzkumu, v době značného pokroku v IT oblasti, kdy se budují rozsáhlé výzkumné infrastruktury, už můžeme uvažovat i nad mnoha dalšími typy výstupů – věda už dávno nemá jen formu článku v papírovém časopise. Do popředí se dostává zejména sdílení dat, ale i dalších částí procesu (software, workflows), jejich opětovné využití a otevřené sdílení nad rámec akademické komunity.

Centrum pro podporu open science

Nové možnosti ovšem kladou také nové požadavky a určitá změna způsobu práce (např. v oblasti správy výzkumných dat) nebývá vždy zcela bezbolestná. [Centrum pro podporu open science](#), zřízené v rámci projektu HR Award při [Ústřední knihovně Univerzity Karlovy](#), si klade za cíl tento přechod výzkumníkům co nejvíce usnadnit. Nabízí expertizu a podporu v oblastech správy výzkumných dat, otevřeného publikování výsledků výzkumu a využívání licencí v rámci těchto procesů.

Správa výzkumných dat

Správa výzkumných dat je doposud v českém prostředí relativně podceňována, přestože se jedná o jednu z nejzásadnějších činností u většiny druhů výzkumu. V mezinárodním prostředí jde o problematiku, které se věnuje velká pozornost: definovaly se principy, které musí data splňovat ([FAIR Data Principles](#)), vytváří se nová infrastruktura pro ukládání a sdílení dat (v EU sjednocovaná v rámci zastřešující iniciativy [European Open Science Cloud](#), v Česku pak [EOSC CZ](#)), v rámci přípravy projektů se standardizují požadavky na tvorbu [plánu správy dat](#) (Data Management Plan, DMP). Adaptace na nové prostředí pak samozřejmě klade nároky jak na jednotlivé zaměstnance univerzity, tak na univerzitu samotnou – ta musí vytvořit podmínky pro práci s daty, nejen ve formě technické infrastruktury, ale také přímé podpory a vzdělávání v těchto oblastech. Základním dokumentem pro tyto snahy je v nedávné době univerzitou přijatá [Politika správy výzkumných dat na UK](#).

Otevřený přístup (open access)

Změnou ale prochází i publikování v tradičních (i když často už ne papírových) časopisech. Požadavek na tzv. [otevřený přístup](#) (Open Access) se snaží nabourat systém, kdy autoři zadarmo předávají práva ke svým článkům komerčním vydavatelům, kteří je pak drazo prodávají zpátky (nejen) jejich mateřským institucím. Snaha výzkumných institucí udržet si určitou míru kontroly nad vytvářenými články naráží na odpor vydavatelů. Otevřený přístup nemá za cíl pouze umožnit širší přístup k veřejně financovanému výzkumu, ale usiluje také o snížení závislosti na celém komerčním systému, který v prostředí vědeckého publikování vznikl. Ani tato změna není úplně snadná a představuje pro autory nové výzvy. Větší důraz je kladen na [správné licencování článků](#) a zároveň bývají autoři v některých případech zapojení do financování otevřeného přístupu (platba tzv. Article Processing Charge / APC). I v této oblasti poskytuje Centrum pro podporu open science infrastrukturu ([Repozitář publikační činnosti UK](#)), podporu a vzdělávání.

Open science (nejen) v projektech

V současné době se implementace principů open science stává jednou z [požadovaných částí výzkumných projektů](#), proto je velmi pravděpodobné, že dříve či později se s nimi setká prakticky každý, kdo to s moderní vědou myslí vážně. Cílem Centra je, aby na konci tohoto setkání byli spokojenější výzkumníci provádějící zcela přirozeně transparentní a kvalitní vědu. Jak se totiž občas říká – otevřená věda je jen věda dělaná správně.